

OFF-BIENNÁLE: BEDOBTUK A KÖVET, ÉS AZ ÁLLÓVÍZ MEGMOZDULT

Magyarország akkor került fel hosszú idő után újra a kortárs képzőművészet nemzetközi térképére, amikor pár éve szinte a semmiből felbukkant Budapesten az [OFF-Biennále](#).

A péntektől, április 23-tól harmadik alkalommal deklaráltan kormányzati pénzek nélkül megrendezett öthetes eseményről Somogyi Hajnalkát, az OFF-Biennále alapítóját és társkurátorát kérdeztük. Az első magyart, akit tavaly beválogattak a 21. századi képzőművészet jelenleg legbefolyásosabbjait egybegyűjtő [ArtReview Power 100](#) nemzetközi listájára.

„A markánsan változóban lévő intézményrendszer keretei között nem tudtuk folytatni azt a munkát, amit az előző évtizedben végeztünk. Ezért azt gondoltuk, hogy létrehozunk egy új platformot, amelyen folytatni tudjuk a megfelelő morális és szakmai keretek között, ugyanakkor működésbe tudjuk hozni azt a nemzetközi és hazai kapcsolatrendszert, amelyet korábban kialakítottunk” – mondja a nyolc évvel ezelőtti kezdetekről az ELTE-n diplomázó, majd New Yorkban kurátori végzettséget szerző művészettörténész.

Somogyi HajnalkaFotó: Pejkó Gergő

Sub rosa

A jelenleg a legnagyobb magyarországi független kortárs művészeti eseményként számon tartott OFF-Biennále Budapest 2014-ben alulról szerveződő kezdeményezésként, titokban szervezett „garázsbiennáléként” indult. „Azóta is a performansz műfaját műveljük, performálunk egy intézményt” – mondja az alapító társkurátor.

„Az első OFF előtt egyenként kerestünk meg alkotókat és alkotócsoportokat, teljesen sub rosa szerveződött minden, a kurátori feladat a szelektálás volt. Az volt a fontos, hogy meglegyen a kritikus tömeg, vagyis hogy láthatóvá váljon a szcéna” – folytatja Somogyi. A 2015-ben 22 ország több mint 350 művészának részvételével lebonyolított 200 program úgy érte el a közönség ingerküszöbét, hogy az OFF nem lett afféle kortárs ki-mit-tud.

„Bedobtuk a követ és az állóvíz megmozdult. Azonnal egymásnak is feszültek az addig egy platformon lévő különböző érdekcsoportok, az olykor komoly sértődésekbe torkolló viták utólag nézve arra mindenképpen jók voltak, hogy letisztult, hogy mit akarunk és mit nem. Azt is tisztáztuk, hogy szerintünk a kortárs művészet szerepe az aktuális társadalmi párbeszédben való részvétel, a releváns problémák felvetése és a margóra szorított csoportok képviselete” – folytatja a kurátor.

Somogyi szerint az OFF-ban a kurátori stábnak produceri szerepe van: „Mi nem úgy vagyunk kurátorok, mint mondjuk a Velencei Biennálé főkurátora, aki saját kútfőből rendez megakiállítást az Arsenále és a volt olasz pavilon hatalmas tereiben. Van kontribúciónk persze, de felismerve a színtér hiányosságait és igényeit hátraléptünk, és gyakorlatilag a keret megteremtésével foglalkozunk. A menedzsment átengedi a fiatalabb szakembereknek a terepet.”

OFF-os utcakép 2017-benFotó: Aknay Csaba

Az induláshoz persze elengedhetetlen volt az alapítók nemzetközi kapcsolati hálózata, és szakmai hitele, de az már az első OFF

sikerét mutatja, hogy kurátori csapata 2016 végén elnyerte a közép-európai régió egyik legrangosabb kulturális-művészeti elismerését, az Erste Stiftung által alapított Igor Zabel-díj egyik ösztöndíját.

Küldetés

Az induláskor Somogyiék célja az volt, hogy újraépítsék a magyar független képzőművészeti színtér alapjait, hogy szereplőinek közös platformot teremtsenek, és megmutassák: összefogással az állam jóváhagyása nélkül is lehetséges nagy léptékű, magas színvonalú művészeti eseményt szervezni. Mindezt úgy, hogy megerősítsék a helyi független színteret, és hogy nyilvános párbeszédet kezdeményezzenek sürgető, ugyanakkor háttérbe szorított társadalmi, politikai és környezeti kérdésekről.

OFF tárlat az ACB Galériában 2015-benFotó: Aknay Csaba

2017-ben kerettémát a Gaudiopolis gyermekköztársaság adta (1945–1950), melyet Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész alapított Budapesten, a második világháború után. Az „öröm városának” gyermeklakói saját kormányzatot hoztak létre, képviselőket választottak maguk közül, és mindenkire vonatkozó törvényeket hoztak. A gyermekköztársaság megvalósult utópiaként a remény, a bizalom, az együttérzés, a nagylelkűség, a felelősségvállalás, a kitartás, a bátorság és a törődés szellemében működött. Az OFF-Biennále projektjei a Gaudiopolis történetéből kiindulva különféle utakat jártak be, de mind annak időszerűségéről tanúskodtak.

OFF-performansz 2017-benFotó: Végel Dániel

A pandémia miatt egy évvel eltolt 2021-es OFF-Biennále kiindulópontja József Attila Levegőt! című, 1935-ben írt verse. „Amikor szervezni kezdtük, még nem sejtettük, hogy címadásunk milyen új jelentésrétegekkel gazdagodik 2020-ban” – mondja Somogyi. A biennálé honlapján is közzétett összefoglaló szerint a cím – Levegőt! – nem kétségbeesett segélykérés, és nem is csak követelés, hanem felszólítás és „arra utal, hogy a tiszta levegőért, szabadságunk védelméért, képzeletünk felszabadításáért tennünk kell, nagy levegőt véve most kell munkához látnunk. Csak így, közösen tudjuk megőrizni-megteremteni azokat a helyzeteket és helyeket, ahol szabadon lehet lélegezni”.

Kollektív nemzedék

A budapesti biennálén a húszas-harmincas éveiben járó művésznemzedék dominál, amelynek tagjai más szakterületek képviselőivel, antropológusokkal, színházi és filmes alkotókkal, edukációs szakemberekkel, dizájnerekkel együttműködve dolgoznak. És nem az OFF miatt, hanem mert így dolgoztak korábban is, és később sem szándékoznak másként.

„Hosszú távú, interdiszciplináris együttműködések és a kollektivitás jellemzik őket. De nem ezért kerültek be az OFF-ba, hanem mert ők hozzák a legerősebb proposíciókat, övük a legizgalmasabb anyag” – mondja Somogyi.

A kurátor szerint úgy tűnik, hogy szemben az elmúlt fél évszázaddal, amikor csak kevesen tartották a lépést a nemzetközi kortárs trendekkel, az új generáció sikeresen felzárkózott. Somogyi úgy véli, ennek legfőbb oka, hogy a digitalizáció okán a hagyományos képzési színterek mellett (vagy helyett) már bárhol és bárhogyan lehet tanulni, tapasztalatokat, inspirációkat gyűjteni. „Nem kell az iskolára várni, hogy megkapják az inputokat, hogy aztán kullogjanak a Lajtán túli trendek után, hanem teljes természetességgel részt vesznek a meghatározó nemzetközi művészeti diskurzusokban, megfigyelőként mindenképp”. Erre példa az előző biennálén a képzőművész Trapp Dominika által létrehozott összművészeti

formáció, amely a kortárs képzőművészetet és a táncház mozgalmat kötötte össze.

„Ez csak elsőre tűnik meredek párosításnak, a népi hagyomány felfedezése és a progresszív baloldali művészet az 1910-es-20-as években nagyon is szoros kapcsolatban állt. Bartók Béla munkája inspirálta Kassák Lajos és körének gondolkodását, ha pedig az 1970-es évek magyarországi neoavantgárdját nézzük, annak tagjai élő, bajtársi kapcsolatban voltak az akkor induló táncház mozgalom alapítóival” – mondja Somogyi. A [Parasztok Atmoszférában](#) nevű – nevét egy 1917-ben a Kassák Lajos által szerkesztett MA folyóirat művészmatinéján elhangzott Lengyel József vers után elnyerő – formációban magasan jegyzett nép- és digitális kortárs- és punkzenészek és képzőművészek, illetve kulisszaként alkotásaik is szerepeltek, illetve szerepelnek, mert a projekt ma is létezik, és ha teheti fel is lép Berlintonól Budapestig egy rakás helyen, a gesamtkunstwerk aktualitását hirdetve.

A Parasztok Atmoszférában 2017-benFotó: Balázs Zsolt

Somogyi szerint a társadalmi és politikai kérdésekkel foglalkozó kortárs művészet eljutott egy olyan pontig, hogy megkérdőjelezi a hagyományos intézményrendszer egyedülvalóságát. Ma már a magyar szcénában is természetes, hogy egy ökológiai problémákkal szembesülő, azoktól szorongó képzőművész magától értetődően talál meg egy természettudóst, akinek segítségével releváns művészeti válaszokat tud fogalmazni. Erre példa az idei programban szereplő xtro-realm csoport Klímaképzeti Ügynöksége, amely a kollektív bénultságot próbálja felszabadítani, így találva meg egy látszólag kilátástalan helyzetben a választ a művészet erejével.

Kelet-nyugati tengely

„A varsói, a prágai, a kijevi és a rigai kortárs biennálékkal létrehoztunk egy kelet-európai szövetséget a régiós kezdeményezések összefogására. Nemcsak földrajzilag vagyunk közel egymáshoz, hanem attitűdben is. Szemben az 1990-es évek nagy, gombamód szaporodó fősodorbeli biennáléival, náluk és nálunk sem a nemzetközi krém fesztiválszerű bemutatása a cél; nem az a lényeg, hogy a nemzetközi piacról egy külföldi kurátorral válogattassunk össze egy mustrára való projektet, hanem az, hogy a saját közegükben releváns munkákat mutassunk be, reflektálva a lokális problémákra, a helyi közönséget is megszólítva” – mondja Somogyi. Szerinte fontos a külföldi látogató is, de az talán még fontosabb, hogy a művész a saját közegén kívül, a hazai társadalmi, politikai diskurzusba tudjon bekapcsolódni, akár úgyis, hogy provokálja a külvilágot.

Az OFF-Biennále nem pályázik állami támogatásra és nem működik együtt állami fenntartású művészeti intézményekkel. Ez alól csak olyan ritka, egyenrangú partnerségek képeznek kivételt, amelyek tétje épp az, hogy párbeszédet kezdeményezzenek a közintézményi feladatokról, a közintézményi-civil együttműködés lehetőségeiről. Az OFF kétharmadrészt külföldi pályázatokból és támogatásokból összeálló, idén 175 ezer eurós költségvetése a közepes nyugat-európai biennálék, például a berlini büdzséjének a

hibahatára. Ezzel a világszerte megrendezett képzőművészeti biennálék mainstream formáinak kritikáját is adja: erős intézményi vagy vállalati fenntartó nélkül, egy kis közösség szervezésében jön létre. Ez persze nem jelenti, hogy az OFF lokális ügy maradna, erre a legjobb példa, hogy a rendezvény csapata meghívást kapott a 2022-ben a németországi Kasselben megrendezendő kortárs művészeti eseménysorozat, a [documenta fifteen](#) nemzetközi szervezői közé.